

OET DORP....

..EN MARKE

Stichting Historische Kring Losser

Oppericht 1969

De Stichting Historische Kring Losser stelt zich ten doel de kennis van en de interesse voor de geschiedenis van Dorp en Marke Losser te bevorderen in de meest brede zin.

Bestuursleden van de Kring maken deel uit van de Stichting Dorpsbleek, Gemeentelijke Straatnaamcommissie, (Gemeentelijke Monumentencommissie en Stichting Erve Kraesgenberg.

De jaarcontributie bedraagt f 20, voor een echtpaar f 25.

Rekeningen t.n.v. Stichting Historische Kring Losser:

- Rabobank Losser 33.73 .08.098
- Postbank 3.121.136

Bestuur

Thea Evers-Evers (vz.)	Staringstraat 7	7581 BL Losser	5382613
Herman Bourgonje (secr.)*	Enschedesestr 19	7582 AE Losser	5381615
Georg van Slageren (penn.mr.)*	Hogeweg 36	7582 CH Losser	5382850
Leo Augustijn *	Het Witte Zand 55	7586 GW O'dinkel	5386190
Gerda Hogebrink	Lutterstraat 55	7581 BT Losser	5381291
Stieny Meijerink-Hannink	Lutterstraat 53	7581 BT Losser	5385396
Hermien Scholten-Vos	Gronausestraat 98	7581 CJ Losser	5381972
Suub Smit	St. Maartenstraat 24	7581 AL Losser	5388996

*)Redactie van 'Oet Dorp en Marke', dat vier keer per jaar verschijnt

Inhoud

Bestuur	2
Van de redactie	4
Losser ... Een witte vlek op de kaart	5
Pastorie in oorlogstijd	14
Landverhuizers	18
Met dank aan	19
Uitgaven van de stichting Historische Kring Losser	20

**Heruitgave (2021) en opmaak van deze;
Jack Scholtens**

VAN DE REDACTIE

Het boekje dat nu voor u ligt, doet ons denken aan de zomer die achter ons ligt: het biedt voor elk wat wils en er lijkt geen einde aan te komen.

Om te beginnen een schitterend verhaal over Losser uit de Haagsche Courant van 29 mei 1965. In één klap lijkt een eind te zijn komen aan de 'onbekendheid' waaronder Losser toentertijd gebukt ging. Het verhaal was een mooie aanvulling op de toeristische informatie die in (ongeveer) dezelfde tijd over Losser werd gegeven in het 'Reisboek voor Overijssel' en die wij als aanvulling op het verhaal in de Haagsche Courant daarna voor u afdrukken.

Van een geheel andere orde is de brief van mevrouw M. C. Wijehers -van den Berg uit Den Haag. Zij haalt herinneringen op aan Losser in de oorlogsjaren, die zij doorbracht in de hervormde pastorie. Een moeilijke tijd waarin toch ook wel dingen gebeurden waarom gelachen kon worden.

En onze mederedacteur Leo Augustijn is op zoek naar informatie over landverhuizers uit Losser. Leest u zijn oproep.

Tenslotte vragen wij uw aandacht voor een boek dat ons enige in het buitenland wonende lid, de heer Norbert Diekmann, schreef over de joodse gemeenten in Gronau en Epe. Een moedig boek dat ook van onze kant echt belangstelling verdient. Zeer de moeite waard.

Wij wensen u veel genoegen met deze - alweer - derde aflevering van 'Oet dorp en marke' in het laatste jaar van dit millennium.

De redactie

LOSSER ... EEN WITTE VLEK OP DE KAART

Er moet een tijd geweest zijn, dat Losser een onbekende gemeente was, die niet voorkwam op kaarten en in de daartoe geëigende naslagwerken. Dat moet dan wel geweest zijn voor Losser zijn grenzen openstelde voor de wereldleiders om er de koude oorlog te beslechten. Ooit ging de uitnodiging daarvoor uit naar Andropov en Reagan en wij hielden er de eerste contacten met Rusland, in casu met Widnoje aan over, met het bijbehorende mediageruis. Ook het nieuwe gemeentehuis was er nog niet en u weet, ook dat zorgt in onze dagen voor de nodige naamsbekendheid. Hoe dan ook: die onbekendheid was de toenmalige, ambitieuze burgemeester Van de Sandt een doorn in het oog en met zijn gebruikelijke voortvarendheid ging hij daar iets aan doen. Het gemeentebestuur stuurde een brief aan alle Nederlandse uitgeverijen en zie ... de Haagsche Courant zag er wel iets in en op zaterdag 29 mei 1965 wijdde deze krant een hoofdartikel aan Losser in haar wekelijkse bijvoegsel 'Intermezzo', met als kop: "Losser bestaat" er aan toevoegend: "De burgemeester en zijn hele gemeente zijn van de kaart. De burgemeester dat is de heer J.P.A. v.d. Sandt. Zijn gemeente: het Twentse Losser. Maar let wel ... ze zijn letterlijk van de kaart. En dat nemen ze niet. Ze willen even fier als alle gemeenten in de nabije en verre omtrek op landkaarten en in naslagwerken staan vermeld. "

Burgermeester Jos van der Sandt

Herman Bourgonje

Het artikel begon met de brief van de burgemeester.

" Helaas hebben wij herhaaldelijk moeten constateren, dat de plaatsnaam "Losser" niet voorkomt op kaarten in atlassen, zakagenda's e.d., terwijl andere (omliggende) plaatsen, zoals b.v. Denekamp, Ootmarsum, Delden en Lonneker, hoewel geringer qua kern, inwoneraantal en oppervlakte, meestal wel zijn aangeduid.

Het behoeft geen betoog dat wij deze ongelijke behandeling – hetgeen wij niet anders kunnen zien dan als een discriminatie - in erge mate betreuren.

Wij achten de gegeven situatie hoogst onbevredigend om niet te zeggen onaanvaardbaar; te meer, daar telkenjare bij de uitgifte van periodieken opnieuw blijkt, dat Losser niet is vermeld. Ons college stelt daarom alle pogingen in het werk om de gemeente die plaats te geven, waarop zij in alle redelijkheid aanspraak mag maken.

Voor zover dit voor u al nodig mocht zijn vermelden wij, dat Losser een gemeente is met een inwonertal van bijna 18.000 en een oppervlakte heeft van rond 10.000 ha.; de gemeente omvat het hoofddorp Losser (9000 inwoners), alsmede de dorpen Overdinkel (4000 inwoners) en de Lutte (3000 inwoners), zijnde de belangrijkste buurtschappen. Naast het feit, dat de gemeente een grote rijkdom heeft aan natuurschoon - en derhalve voor recreatie zoekenden aantrekkelijk is - heeft de kern Losser zeer goede verbindingswegen met Enschede, Oldenzaal en Gronau (Dld). Met deze gegevens hopen wij u in korte trekken een (beter) beeld te hebben verstrekt van deze gemeente. Gelet op het vorenstaande doen wij een dringend beroep op u bij het uitkomen van kaarten e.d. met onze opmerkingen rekening te willen houden. Opdat onze "actie" het meeste effect zal sorteren hebben wij deze aanschrijving gericht aan alle uitgevers, die naar onze mening daarvoor eventueel in aanmerking komen. Gaarne vertrouwen wij dan ook, dat de plaatsnaam "Losser" voortaan wordt aangegeven.

Voor uw medewerking in deze aangelegenheid zijn wij u ten zeerste erkentelijk." Einde brief.

"Discriminatie" en "betreuren" en "onaanvaardbaar": het is allemaal zeer duidelijk. Maar ondanks deze taal hoeft men de stemming in Losser niet al te zwaar te nemen: een snelle visite aan het dorp wijst uit, dat alles er in landelijke rust is en dat men nog geen aanstalten maakt om gezamenlijk - uiteraard via de nieuwe E8 - op te marcheren naar de uitgeverijen.

Vergeeten

"Ach", zegt mevrouw Postma, echtgenote van de Hervormde predikant, "vroeger schijnt de gemeente niet zo'n beste naam te hebben gehad. We zitten hier nu al zestien jaar en in die tijd is het enorm veranderd. Toen we kwamen was er zelfs nog geen waterleiding. Maar de burgemeester heeft er in die jaren na de oorlog erg veel aan gedaan. Of Losser vergeten wordt? Heel Twente wordt erg vergeten!" De huisarts G. van Blanken: "Ik ben in Delft geboren. Ik heb in Leiden gestudeerd, in Rotterdam en Amsterdam gewerkt - en ik zou voor geen geld uit Losser weg willen. De randstad ligt me niet meer. De praktijkvoering hier ligt me best; geen trappen lopen en zo. Ik voel me niet zo achtergesteld in Losser. Maar in vroeger jaren heeft Losser nooit zo'n goede naam gehad. In de jaren van malaise kwamen uit andere streken gezinnen hierheen, omdat er hier in de textielindustrie nog wel wat centjes te verdienen waren. Maar sindsdien is het aanmerkelijk beter geworden. Wel constateer ik, dat bij de kinderen hier de reactiesnelheid en het intelligentiepeil wat lager liggen dan gemiddeld: men is hier echter ook kalmer en rustiger van aard. Maar ook dat intelligentiepeil verbetert - net als de financiële omstandigheden".

Indruk

Burgemeester Van de Sandt blijkt ook zelf de zaak van de discriminatie laconieker op te vatten dan zijn brief zou doen vermoeden. Hij laat het allemaal over aan de indruk die zijn dorp op de bezoeker maakt; en die indruk is opperbest. Losser, het hoofddorp van de gelijknamige gemeente, is breed opgezet, ruim en fris van uiterlijk.

Het bestaat goeddeels uit splinternieuwe bebouwing, doorspikkeld met kleine en grote gebouwen die jaartallen van eeuwen her dragen, en die in noeste samenwerking met Monumentenzorg zijn gerestaureerd. Een schuilkerkje; een oude toren; en een "bleekwachtershuisje" herinnerend aan het gemeenschapsgroen waarop in oude tijden de vrouwen hun schone was spreidden.

De burgemeester- die hier reeds 18 jaar vadert - scheidt op redelijke wijze nog wat op over zijn vele honderden hectaren natuurschoon, "met schrale, gele zandgrond en vliegdennen" en over de vele mooie landgoederen, waarvan een aantal wordt bewoond door Twentse textielmagnaten. Hij uit de wens, dat hij nog best wat industrie zou kunnen herbergen en signaleert het feit, dat als onderdeel van de schitterende verbindingen met de rest van het land, nog om kwart over twaalf 's nachts een laatste bus de Lossenaren (of heten ze Lossers?) in Enschede oppikt om ze terug te brengen naar hun landelijke rust. En dan voert hij de bezoeker graag even per auto door zijn gemeente, met wat stops op markante plekken. Het nieuwe zwembad; de plek waar ijs en weder en rijks goedkeuring dienende- aanstonds het nieuwe gemeentehuis gaat verrijzen; en het al vermelde bleekwachtershuisje. Dat is zowaar bewoond: door een employee van een Enschedees museum en diens vrouw. Het jonge stel had gehoopt zo iets "echt ouds" te kunnen gaan bewonen; zij en de vaders van Losser hebben elkaar wel gevonden. In het huisje is het een wonderwereldje van oude binten, verrukkelijk dof tin en nauwe venstertjes; en wat achteloos op een klassieke stoel neergeworpen textiel, zo te zien lingeerie in de edelste tradities van de Twentse industrie, beklemtoont nog het verschil tussen heden en verleden.

Bijenkorf

Stellig gezegd: Losser is een fleurige, vriendelijke gemeente. En nog stilliger: - degeen die dit oord van rust, van goede wegen en van plezierige woningen meer in de belangstelling gaat trekken, die maakt goede kans dat hij een oase verliest en een bijenkorf erft. Trouwens, luister naar wat dokter Van Blanken zegt: "Sinds vorig jaar voert de Twente-route van de ANWB voor m'n deur langs. Nou, zondags bij mooi weer is het gewoonweg een processie van auto's Nee, over belangstelling hebben we niet te klagen" . Het is diezelfde dokter die kennelijk met wat spijt zegt, dat er van het echte oude Twente niet veel meer over is.

Maar wie er ook naar Losser trekt, vlak voorts de trek uit Losser niet uit. Daarover zegt ds. Sj . Postma: " Onze eigen jeugd trekt naar de steden. Van de 246 jongeren die er onder mijn leiding lidmaat van de Hervormde Kerk werden, wonen er nog maar 83 in Losser. En de jonge gezinnen die hier komen wonen? die zijn min of meer losgeslagen en voelen zich heerlijk vrij; ze zijn alleen nog maar in naam aangesloten bij een kerk; niemand in de omgeving kent ze, dus . ... "

Maar anderzijds constateert hij lieve trekjes van oecumenische verstandhouding in deze gemeente, met 70% rooms-katholieke inwoners. Was er niet de actie "hand-in-hand" samen met de katholieken voor de bouw van een protestantse kerk? En de dominee komt net van de kapelaan vandaan, met wie hij nu weer andere dingen aan het uitbroeden is.

Duidelijk

Nee, Losser bestaat heel duidelijk. Van de autoverhuurder die Bagchus heet tot en met de inwoner die employee is van de "NV Spaarkas voor Belegging in Rooms-Katholieke Kerkelijke Leningen".

Zoiets is eenvoudig niet te verzinnen, evenmin als al die mensen van vlees en bloed met klassieke Twents-Saksische namen als Eulderink en Elferink en Boerrigter; deze spant de kroon: J.Verduyn Olde Boerrigter. Losser is geen fantasie; wie zou trouwens dit kunnen bedenken:

scheffer k g leid twentsejazz boys kruidenierswaren galant
en
scheffer n leid orig twentsejazz boys cafet

Raar maar waar: zo luiden twee opeenvolgende opgaven in de afdeling Losser van het interlokale telefoonboek (tussen twee haakjes: dat is dus in ieder geval een naslagwerk waarin de gemeente wis en zeker voorkomt). Het stel opgaven kan overigens duiden op een origineel Lossers drama, zonder een galant trekje. Hoe dit ook zij, Lossers bestuur wil zijn rechtmatige plaats hebben op de kaart; en B. en W. weten zich bij hun streven kennelijk geschraagd door de leden van de raad (12 RK, 2 PvdA, 2 CH/AR, 1.. CPN). Zij hebben in ieder geval bereikt met hun brief dat Losser alvast vermeld staat in de jaargangen van dit dagblad, voor nu en straks. Wij drukken immers geen losse gedachten (maar- ditmaal - wel Losserse gedachten).

Loes Elfferich - zaterdag 29 mei 1965 - INTERMEZZO

Naschrift

Dat ook al vóór 1965 het nodige aan publiciteit werd gedaan blijkt onder meer uit het Reisboek voor Overijssel, samengesteld door de Provinciale V.V.V. in Overijssel. Uit de vierde druk van dit boek, die dateert van ongeveer

1958, nemen we op de volgende bladzijden de informatie over die met betrekking tot Losser werd gegeven.

LOSSER

V.V.V.-INLICHTINGENADRES:

Gemeentehuis, tel. 05423- 444, geopend van 9- 12.

V.V.V.-Verkeershuis, Grotestraat 5, Oldenzaal, tel. 05410- 2029, geopend van 9-12, 13-18.

LIGGING:

Gemeente is gelegen in Oost-Twente: het kerndorp Losser is 10 km van Enschede en 8 km van Oldenzaal verwijderd, gelegen aan de rivier de Dinkel en grenst oost en zuid-oost aan de Duitse grens.

SAMENSTELLING:

De gemeente is verdeeld in het hoofddorp Losser, de kerkdorpen Overdinkel, de Lutte en Beuningen en de buurtschappen Broekhoek, Beekhoek, Glane, de Zoeko.

GESCHIEDENIS:

In de oude stukken vindt men de naam Loster, ook wel een enkele maal Loshere. Gevormd uit de marken Losser, de Lutte en Beuningen is de gemeente Losser in 1815 ontstaan. Ondanks de modernisering der laatste 50 jaren heeft het dorp zijn typisch dorpskarakter behouden.

BEVOLKING:

Aantal inwoners plm. 16.300, waarvan 80 pct. R.K. ; overigen Ned. Herv., Geref., andere of geen gezindte.

BESTAANSBRONNEN:

Metaalindustrie, textielspinnerij en weverij, farmaceutische industrie, confectie, steenbakkerij, klompenmakerijen, houtzagerijen en landbouw.

VERBINDINGEN:

Trein: het dichtstbijzijnde station is Oldenzaal, 8 km en Enschede, 10 km van dorp Losser gelegen. Vanuit de Lutte is de afstand van station Oldenzaal 3 km. Spoorverbinding via Glanerbrug met Enschede voor goederenvervoer.

Autobus: T.A.D.: Enschede-Losser-Overdinkei- Gronau (Did.), vaste stopplaatsen hotel Smit te Losser en hotel Knol te Overdinkel, verder langs de route bij gele bordjes met vermelding "Stopplaats T.A.D."

T.E.T.: Losser-Oldenzaal.

ENIGE INSTELLINGEN:

Gemeentehuis: Kerkstraat 1 en St. Maartenstraat 8, tel. 444, geopend 8.30-12.30 en 13.30- 17.00.

Politiebureau: Rijkspolitie Martiniplein 4, tel. 230.

P.T.T.: te Losser 9- 12.30, 14- 15.30, 18- 19. Te Overdinkel 9- 11 en 14-16. Te de Lutte van 12- 13.

Onderwijs: I.o., R.K. Huishoudschool.

Rijksopleidingsgesticht voor jongens in de Zandbergen.

Ziekenhuis: R.K. St. Bernardusgesticht, St. Maar-tenstraat 15.

Bibliotheek: R.K. Openb. bibliotheek, Gronausestraat.

KERKEN:

In dorp Losser 1 R.K. en 1 Ned. Herv. kerk; in Overdinkel 1 R.K. en 1 Ned. Herv. kerk; in Glane: 1 R.K. bijkerk; in de Lutte: 1 R.K. kerk en in Beuningen 1 R.K. kerk.

BEZIENSWAARDIGHEDEN:

Te Dorp losser **Ned. Herv. kerk** (1813) en de **oude St. Martini dorpsstoren** met zadeldak, gebouwd van tufsteen in de 14e eeuw; in de toren drie oude klokken, twee ervan zijn in 1666 en een in 1676 gegoten door de bekende klokkengieter Jan Fremy. Aan de toren stond tot 1901 de parochiekerk, die is afgebroken en aan de westzijde van het dorp is een nieuwe grote kerk gebouwd. In de **R.K. kerk** mooie Apostelgroep, Madonna en kruisbeeld,

vermoedlijk uit de 13e eeuw, enkele **oude grensstenen, de Bredel**, het oude **erve "Verbecke"**, thans Nederl. grondgebied. **Het oorlogsmonument**, enige zeer oude woonhuizen met vakwerk n.l. **het Bleek- en Zommerhuis**, het **winterhuis** en **Vroomshuis** en het woonhuis der bekende; familie Teylers. In de es, vlak bij het dorp in de nabijheid van de ontwrichte molen, vond dr. Staring in 1853 op enkele meters diepte neocoom-zandsteen. Noch toen, noch in 1917 bleek de exploitatie lonend. Bij de woningen aldaar kan men zien, dat de waterputten in deze steen zijn uitgehouwen.

In de Lutte: Boerskotten, Kruisselt, de Hel en Duivendal, Beernink, de Paasberg, het Lutterzand. Zwerfsteen aan de weg bij het Kruisselt en in het bos achter "Het Zwaantje".

In Beuningen: het Sterrebos, de Burgbossen en Dinkeloord. Bijzonder interessant zijn de duinen langs de rivier de Dinkel, het z.g. Lutterzand en de Losserse zandbergen. In de Lutte het mooie "Arboretum Poortbulten" aan de grintweg Lossers- de Lutte.

AMUSEMENT EN SPORT:

Bioscoop "Rex" Overdinkelsestraat 141, Lossers en in Overdinkel: bioscoop „Luxor" Wepelweg 1.

Kermis: 1e zondag in oktober en voorafgaande zaterdag.

Kampeerterrinen in Beuningen en de Lutte, aanvragen ten gemeentehuis, afg. bevolking.

Markten: donderdag alg. warenmarkt.

FOLKLORE:

Met Palmpasen houdt men palmpasenoftocht. Op eerste paasdag des n.m. 2 uur eierknutsen en schieten op de mooie dorpsbleek met haar 5 grachten, de enige dorpsbleek in Twente nog aanwezig, op die dag des avonds eiermaaltijd waarna ontsteken van de grote paasvuren.

Klootschieten, een zeer oude sport.

Op 11 november het St. Maartenszingen der jeugd.

Gedurende de advent, midwinterhoornblazen.

CULINAIRE SPECIALITEIT:

Losserse anies-beschütkes.

WANDELINGEN:

Losser - de Lutte langs de hoofdweg, plm. 2 uur. Langs de thans verharde oude Denekampdijk plm. 2 ½ uur. De laatste is de mooiste en biedt de meeste afwisseling.

Losser - Oldenzaal, plm. 1 ½ uur.

Losser - Zandbergen - Losser, plm. 1 ½ uur.

Losser - de Bredel - Losser, plm. 1 ½ uur.

Losser - Broekhoek - de Es - Losser, plm. 2 uur.

Omgeving van hotel "Het Zwaantje" de Lutte; omgeving van "de Koppelboer"; omgeving van de "Boerskotten"; omgeving van Sterrebos in Beuningen.

Langs de rivier de Dinkel welke plm. 10 km door bos en heide stroomt in deze gemeente.

Op zeer vele plaatsen mooie vergezichten op Gildehaus-Bentheim en de heuvels van het Teutoburgerwald (Dld.).

FIETSTOCHTEN:

Oldenzaal - Denekamp, plm. 16 km.

Bentheim (Duitsland), plm. 13 km.

Gronau (Duitsland), plm. 7 km.

De Lutte- Denekamp, plm. 15 km.

BANKINSTELLINGEN:

Amsterdamsche Bank, Dr. Frederikstr. 10, tel. 202.

Boerenleenbank Losser, Dr. Frederikstr. 12, tel. 271 .

LITERATUUR:

„Het land van de Dinkel" (uitverkocht).

PASTORIE IN OORLOGSTIJD

Eind vorig jaar ontving ik een brief van mevrouw M C. Wijchers-van den Berg uit Den Haag, de weduwe van ds. JJ WA. Wijchers.

Dominee Wijchers was - na hier eerst vanaf 19 januari 1941 als hulpprediker werkzaam te zijn geweest- predikant van de hervormde gemeente Losser van 3 mei 1942 tot 28 september 1945. Mevrouw Wijchers schreef dat ze erg genoten had van '400 jaar Hervormden in Losser' en dat ze gewoon heimwee kreeg naar vroeger: "ik miste die vochtige, koude en zo dierbare pastorie". Mevrouw Wijchers was aanwezig bij de viering van het jubileum op zondag 7 juni 1998 in de hervormde kerk en ik heb haar toen gevraagd of ze iets wilde schrijven over Losser, beleefd vanuit de pastorie. Aan dat verzoek heeft ze voldaan en het resultaat kunt u hieronder lezen.

Georg van Slageren

De pastorie gedurende de oorlogsjaren 1940-1945: enkele herinneringen

Wij zouden naar Indië gaan, dat was een uitgemaakte zaak. Maar daarvoor waren wel drie belangrijke aanbevelingen vereist. Je moest worden goedgekeurd, getrouwd zijn en liefst enige ervaring hebben als dominee. Aan alle voorwaarden was voldaan. Dominee Kalkman, predikant in Amsterdam-Noord was opgeroepen voor militaire dienst en een plaatsvervanger werd gezocht; we trouwden en vertrokken naar de overkant van het IJ.

Op een nacht werden we wakker door het gebulder van afweergeschut en het zware geronk van overvliegende vliegtuigen. Tot aan de vrede in 1945 zou dat geluid onze nachten blijven verstoren, we raakten er tenslotte aan gewend. Van Indië was geen sprake meer en dominee Kalkman keerde terug. Al heel gauw kwam er een telefoontje van een studievriend die vertelde dat hij een beroep had gekregen naar Wehl, maar ook een verzoek om de zieke predikant van Losser te vervangen en dat hij mijn man had aanbevolen.

Zo kwam het dus dat wij op een koude morgen al heel vroeg op de fiets naar het station gingen. Gelukkig voor ons voer de pont nog want het IJ was ook grotendeels dicht. Eerst overstappen in Amersfoort, een heel gedoe: trap op, trap af, rennen om de trein te halen, met bagage, fietsen en baby.

Aangekomen in Oldenzaal gingen we op de fiets naar Losser, door de sneeuw. In Twente was het nog kouder. Ook de sneeuw was bevroren. Langs de weg lagen doodgevroren dieren, vogels, konijnen en hier en daar een ree. Het was een verdrietig gezicht, er scheen geen eind aan te komen. Het was zo koud en dan die scherpe wind, wij hadden geen gevoel meer in onze handen en voeten. Eindelijk zagen we iemand aan wie wij de weg konden vragen. Het antwoord was: 'ie goane geliek uut vedan', zo klonk het tenminste. We schoten in de lach en vervolgden onze weg. Na een poosje weer iemand even vragen of we zo goed gingen en weer hetzelfde antwoord 'liek uut vedan' . Zo kwamen we in Losser. Maar nu naar de pastorie. We zagen huizen en zelfs een kerk, maar dat was de katholieke kerk. We gingen dus maar weer rechtdoor. En ja hoor, al gauw zagen we een grote tuin rond een ouderwetse pastorie en daar tegenover een schattig Waterstaatskerkje, dat 400 jaar geleden gebouwd moest zijn. Daarnaast twee echte Twentse loshoezen, van Poorthuis en Leida Leurink; een put, een tuintje en een regenton. We hebben wat rondgelopen tot het tijd was om onze opwachting bij de pastorie te maken. Daarna ging het allemaal heel gauw. We werden verwezen naar het hotel Hut, waar we enige tijd woonden.

In het hotel was een grote woon-zitkamer en een slaapkamer waar net plaats was voor een tweepersoonsbed, een kinderledikantje en een wastafel; daar konden we dan nog net lopen. Het plafond was laag, onze adem bevroor en drupte op ons neer, zeer onaangenaam .... Bij Hut hebben we het goed gehad. Behalve wij woonden daar twee onderwijzeresjes en twee dames die op de fabriek van Van Heek werkten en prachtige hazewindhonden hadden. Misschien komt het wel daardoor dat Marije onze dochter nooit bang voor honden is geweest.

In ons hotel was geen WC maar buiten een 'huuske' . Zo kwam het dat op Eerste Kerstdag , voor de kerkgang, mijn man nog even de gang naar 't huuske maakte, uitgleed (het plaatsje glooide een beetje) en op de schoot van de hulp terecht kwam, een grote forse vrouw, die hem verwelkomde met 'zalig kerstfeest dominee'.

Behalve de pastorie en het kerkje was er nog een gebouw, 'Ons Gebouw' heette dat, waar feestavonden en uitvoeringen werden gegeven.

In Losser was het goed wonen. De lucht was gezond, de mensen waren aardig, hulpvaardig en de omgeving was prachtig. Marije is in Losser gedoopt,

zo ook Mechteld en Annelieske, die in Losser zijn geboren evenals onze zoon. Toen dominee Schaefer met emeritaat ging, is mijn man in zijn plaats beroepen. Het was een fijne meelevende gemeente, de mensen kletsten niet en men kon van elkaar op aan, hoewel voorzichtigheid in acht werd genomen vanwege een kleine groep NSB-ers. Er werd niet geroddeld .

De oorlog ging door en er kwam bericht dat alle mannen zich met een schop moesten melden op het schoolplein tegenover ons huis. Mijn man pakte zijn schop, nam afscheid en meldde zich, maar werd tegen zijn zin teruggestuurd met de boodschap: 'Wij hebben hen nodig, maar hier bent U nodig' .

De mannen gingen te voet naar de grensovergang in Gronau, maar op de Gronausestraat kwamen de fabrieksmeisjes van Van Heek de stroom tegemoet, haakten in en voerden ze innig omstrengheld snel in omgekeerde richting achter de huizen om weg en gingen dan terug om opnieuw mannen te bevrijden. Het was fantastisch zo vlot en vanzelfsprekend dat ging.

Er zijn heel wat vluchtelingen over de grens gesmokkeld. Mijn man sprak daar nooit over, maar ik moest altijd ervoor zorgen dat er een bed en eten klaar stond. En wanneer er 's avonds werd gebeld mochten de meisjes en ik nooit open doen en vragen stellen. Er zijn veel geheimzinnige bezoekjes geweest en meer dan eens moest mijn man dan 'even' weg. Een warm bad konden we niet aanbieden. Er was in Losser geen waterleiding, alleen een pomp die het nogal eens opgaf omdat hij versleten was. Het water was ook niet helder, soms zelfs een beetje rood gekleurd, wat me aan IJsland deed denken en wat ik later in Indië zou herkennen.

Behalve het geronk van de vliegtuigen, die ook pamfletten uitstrooiden, was er het geluid van het afweergeschut. We hoorden zowel 's avonds als overdag de V2' s en zagen ze als een lichte streep vanuit ons raam horizontaal naar het westen vliegen .. Radiotoestellen waren nog geen algemeen bezit, maar de ondergrondse was volkomen op de hoogte, hoewel maar zeer weinigen van het bestaan daarvan afwisten en niemand zijn of haar mond voorbij zou spreken.

Doordat wij zoveel fruit en groente hadden en ook over de nodige bonnen konden beschikken, ondernam mijn man met zijn fiets verschillende voedseltochten naar het westen. Meestal lukte het hem om op een

vrachtauto een eind mee te liften, maar bij nadering van Deventer sprong hij er af, logeerde in een bevriend hotel, waar hem het een en ander werd toegestopt, om de volgende dag weer verder te gaan. In Deventer en in Amsterdam hoorde hij berichten waarvan wij in het oosten totaal onkundig waren.

Terug gekomen in Losser vertelde hij ons dat de geallieerden in Frankrijk waren geland en oostwaarts trokken en dat een sanatorium geëvacueerd zou worden naar Losser. We zagen ze komen. Het was in december. Een tragische stoet, doodvermoeide mensen, slofte uitgeput naast en op boerenkarren, waarop de ergste patiënten lagen die te ziek waren om te lopen. De tocht ging naar de Zandbergen, oorspronkelijk een vakantiehuis voor arbeiders.

Wij zouden een artsenechtpaar huisvesten, klasgenoten van mijn man.

Wij hadden ons daarop ingesteld, maar al heel gauw kwam de artsdirecteur in wanhoop bij ons en vertelde dat zijn vrouw 's nachts in een schuilkelder was bevallen en nu op de grond lag in een hoek van de gelagkamer van een hotel dat haar zo gauw mogelijk kwijt wilde.

Het was dan wel geen Kerstnacht maar de vergelijking ontging mij niet. Zo kwam het dat we drie kamers afstonden. Ze zouden alleen komen slapen, maar het liep anders, helaas. Van de vroegere vriendschap bleef niet veel meer over: ons hout werd opgestookt, enfin laat ik het er maar bij laten en zeggen dat het een grote teleurstelling voor ons was. De Amerikanen rukten op en al vrij spoedig waren wij bevrijd.

Toch wil ik nog één gebeurtenis doorgeven die een diepe indruk op mijn man gemaakt heeft. Het was een zondagmorgen, mijn man zat in zijn studeerkamer en was met zijn preek bezig. Hij keek naar buiten en zag een Duitse officier naar het kerkje lopen. Bij de deur controleerde hij zijn uniform, trok het netjes recht, nam eerbiedig zijn pet af en wilde naar binnen gaan. Helaas de deur was gesloten. Hij probeerde het nog een keer, maar de deur bleef dicht; met gebogen hoofd liep de man het pad weer af. Mijn man heeft dat nooit kunnen vergeten en had het gevoel dat de kerk tekort was geschoten.

M.C. Wijchers - van den Berg, 14 december 1998

LANDVERHUIZERS

Enige tijd geleden kwam ik tijdens een onderzoek in het Rijksarchief in Zwolle een lijst tegen met de namen van landverhuizers uit de gemeente Losser. Uit die lijst bleek dat er tussen 1847 en 1908 11 gezinnen en 10 personen uit Losser naar Amerika waren vertrokken om daar hun geluk te zoeken. Of dat gelukt is stond er uiteraard niet bij in de lijst.

Als u iets over de families of personen uit de lijst weet te vertellen dan hoor ik dat graag van u.

Reacties graag naar het adres Het Witte Zand 55, Overdinkel, tel. 538 61 90.

Leo Augustijn

Lijst met landverhuizers

Naam	Leef-tijd	Beroep	geh	kin der en	Vertrokken
Bos, J.	31	landbouwer	nee	-	1865
Elfrink, Engelbert	25	landbouwer	nee	-	1867
Elshof, Gradus	62	timmerman	Ja	1	1880,z. vrouw nr. Springfield
Elshof, Johannes Bern.	26	landbouwer	nee	-	1881 nr. Cincinnatie
Engeman, Johanna Catharina	45	zonder	Ja	1	1864
Eulderink, Gradus	40	landbouwer	Ja	5	1868
Freriks, Jan Hendrik	34	landbouwer	nee	-	1864 nr.
Frederikshuss, Gerrit Hendrik	47	landbouwer	Ja	7	1892 nr. Cincinnatie
Gleis, Anna	34	landbouwster	Ja	2	1862,z. man nr. Cincinnatie
Gleis, Bernard	22	wever	nee	-	1862
Gleis, Jan Herman	28	landbouwer	?	-	1861 Zd. Amerika
Groote Punt, Lamberus	32	landbouwer	nee	-	1864
Groote Punt, Leonardus	35	landbouwer	nee	-	1864

Hulderink, Jan Hendrik	50	landbouwer	?	2	1867
Kellerhuis, Johannes H.A.	25	molenaar	Ja	-	1892 nr. Cincinnatie
Krabbe, Johannes	30	landbouwer	nee	-	1869
Lindebaum, Johan	26	grofsmid	nee	-	1881 nr. Cincinnatie
Nijland, Hermannus	35	landbouwer	Ja	2	1872 nr. Minnesota
Nijland, Marinus	25	dienstbode	Ja	2	1866
Peters, Jan Hendrik	?	landbouwer	Ja	-	1881 nr Gr.Rapids
Reimerink, Johannes	45	wever	nee	-	1864

MET DANK AAN .....

- de heren Fr. Veldhuis en A. Reuvers voor de foto's die zij beschikbaar hebben gesteld voor het archief van de Historische Kring;
- de heer Fr. Regtop die de moeite genomen heeft om de namen te achterhalen van de leerlingen op een klassenfoto uit 1927;
- de heer W. Dijkhof voor de fraaie ansichtkaarten die hij heeft aangeboden om te kopiëren;
- mevr. Voorhuis-Vos voor de dia's en foto's van Overdinkel uit de dertiger jaren;
- de Heemkunde Vereniging Ootmarsum voor de 'archeologische scherven' (300 v.C./500 n.C .) die in de dertiger jaren gevonden zijn bij de geplande aanleg van een voetbalveld in Losser.

Namens het bestuur van de Historische Kring Losser
H. Bourgonje, secretaris

UITGAVEN VAN DE STICHTING HISTORISCHE KRING LOSSER

Het Teylershuis en zijn bewoners, door L.G. Poorthuis; f 4,50

De geschiedenis van het karakteristieke, ruim 3 eeuwen oude huis, waarin thans het restaurant 'de oude apotheek' is gevestigd, met veel genealogische gegevens, o.a. over de geslachten Froen of Froom, Teylers en Hulsken.

Het Heininkshoes in Dorp Losser, door H.Z. Scherphof-Bekker en L.H.M.

Olde Meierink; f 4,50

Het Heininkshoes, gelegen in de schaduw van de St. Martinustoren en grotendeels in vakwerkstijl opgetrokken, werd bewoond door de geslachten Assink, Lippers, Heinink, Winkelkofte en Ten Venne.

Monumenten van Losser, door L.H.M. Olde Meierink; f 15,-

Rijk geïllustreerd standaardwerk over de grenzen en grensstenen, de verdedigingswerken en versterkingen en de borgen en hoven in de gemeente Losser.

St. Catharina-klooster Almelo en Klooster Maria Vlucht op de Glaan, door

Adriaan Roelofs; f 10,-

Het voormalige St. Cathrijne-klooster, eertijds gelegen in Almelo, werd in 1665 op last van de Staten van Overijssel opgeheven en de zusters vonden een wijkplaats direct over de Nederlands-Duitse grens, waar het klooster onder de naam "Mariavlucht" tot 1811 bleef voortbestaan

Grondstukken en bewoners van Dorp Losser omstreeks 1820.

Grondstukken en bewoners in de Marke Losser omstreeks 1832, geïll. met pentekeningen van Joop Zwaferink en Eric Fiselier; 3 delen en map met kaarten. f 25,-

Alle veldnamen, boerderijen, huizen, bewoners/eigenaren en daarbij een schat aan historische gegevens. Een onmisbaar standaardwerk voor iedereen die geïnteresseerd is in de geschiedenis van Dorp en Marke Losser.

Losser en zijn kerkdorpen in oude foto's deel II, door Thea Evers-Evers; f 25,-

Fotoboek over Dorp en Marke Losser en de kerkdorpen Overdinkel en Glane

Losser omstreeks 1890, door Thea Evers-Evers; f 10,-

Hierin is opgenomen: Uitkomsten van het onderzoek naar den toestand van den landbouw in Nederland, ingesteld door de Landbouwcommissie 1886, eerste deel, handelend over de gemeente Losser.

Bernardus Stichting Losser, 1916-1991, vijfenzeventigjaar zorg voor zieken en bejaarden, door Thea Evers-Evers; f 17,50

Rijk geïllustreerde geschiedenis van het ziekenhuis/bejaardenhuis, (Een uitgave van de Bernardus Stichting Losser)

In Losser is niets gebeurd ... 1940-1945, door J.J. Luizink; f 25,-

Rijk geïllustreerde uitgave over Losser en zijn kerkdorpen ten tijde van de Duitse inval en de bezetting, met aandacht voor het dagelijks leven, maar ook verhalen uit het verzet, met zijn drama's en heldendaden, het lot van de Joodse burgers, het geweld vanuit de lucht en de bevrijding.

De Schultinchof Losser, door HZ. Scherphof-Bekkeren C.S.M. Meijerink-Hannink; f 4,50

De geschiedenis van het oude gewaarde erve de Schultinchof voor het eerst genoemd in 1395.

400 jaar Hervormden in Losser, door Georg van Slageren; f 32,50

Schetsen uit de geschiedenis van de Hervormde Gemeente Losser, vanaf de eerste predikant in 1598 tot op heden.

De uitgaven van de Historische Kring Losser zijn verkrijgbaar bij de penningmeester G.W.Th. van Slageren, Hogeweg 36, Losser, tel. 053 5382850